

UTREDNING AV ÅKERGRODA I DELGENERALPLANEOMRÅDET FÖR GRÅBERG, RÄFSBY, KÖPBACKA OCH VALKOM OCH DEN ANGRÄNSANDE SKÄRGÅRDEN I LOVISA 2016

Jere Salminen

2016

I denna rapport presenteras resultaten av en utredning av åkergröda som gjordes 2016 för delgeneralplanen för Gråberg, Råfsby, Köpbacka och Valkom och den angränsande skärgården. Utredningen beställdes av Lovisa stad. I utredningen kartlades artens lekområden genom att observera spelläten från grodhanar. I rapporten undersöks även om förökningsplatsernas omgivning lämpar som livsmiljö för åkergröda under sommaren och vintern. Åkergrödan ingår i de arter som nämns i bilaga IV(a) till EU:s habitatdirektiv. Enligt naturvårdslagen är det förbjudet att förstöra och försvaga dessa arters föröknings- och rastplatser. Det fanns inte tillräckligt med tidigare uppgifter om förekomsten av arten i planområdet. Undersökningar av åkergröda hade gjorts för planen senast 2013, men utredningen gjordes inte under den bästa tiden med tanke på möjligheterna att observera arten (Airix Ympäristö Oy 2013).

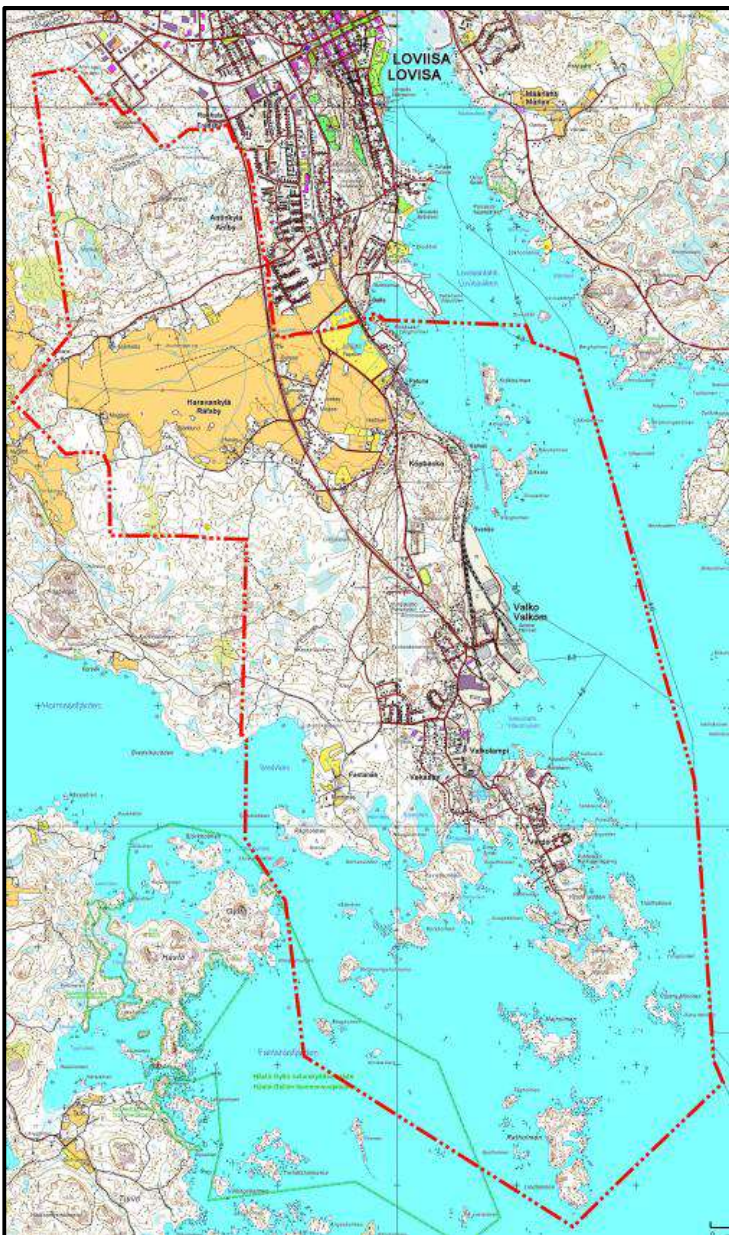

Bild 1: Planeringsområdet. © Lovisa stad, karta © Lantmäteriverket.

Innehåll

1 Viitasammakon levinneisyys ja elinympäristö.....	3
2 Viitasammakon inventoinnista	3
3 Viitasammakon lisääntymis- ja levähdyspaikkojen rajaamisesta	4
4 Selvityksen toteutus	7
5 Tulokset	7
6 Kiitokset	11
Viitteet	11

1 Åkergrodans utbredning och livsmiljöer

Åkergroda påträffas i nästan hela Finland. Utbredningsområdet sträcker sig från den södra kusten ända till Skogslappland. Enligt atlaskartläggningar av arten varierar förekomsten av åkergroda i de södra och mellersta delarna av Finland från förhållandevis ovanlig till förhållandevis vanlig (Jokinen 2012). Artbeståndet i Finland har bedömts vara livskraftigt (Terhivuo & Mannerkoski 2010).

Under sommaren påträffas åkergroda i många olika slags livsmiljöer på samma sätt som vanlig groda, men åkergrodan föredrar en fuktigare miljö än den vanliga grodan (*sammakkolampi.fi*). Som lekområden accepterar åkergrodan strandvatten vid tjärnar och igenväxta sjö- och havsvikar, ibland även diken (*sammakkolampi.fi*). Åkergrodan leker vanligtvis inte i tjärnar eller diken som ställvis torkar ut (Jokinen 2012).

Enligt observationer som gjorts i Sverige vandrar åkergrodan till ängsliknande områden vid stränder, frodiga myrar, frodiga och ofta fuktiga skogar och kalhyggen efter leken. Övervintringsplatserna finns nödvändigtvis inte i lekområdena. Övervintringsplatser kan också finnas vid strömmande vatten, och i Södra Sverige och Danmark har arten också konstaterats övervintra på land. (Elmberg 2008.)

2 Inventering av åkergroda

Till utseendet påminner åkergrodan (*Rana arvalis*) mycket om vanlig groda (*Rana temporaria*) och arterna påträffas ofta på samma ställen. Under lektiden och ännu en tid efter den är det lätt att observera åkergrodan utifrån hanarnas karaktäristiska läten. Hanarnas spelläten kan höras under 2–3 veckors tid. Av denna orsak är det möjligt att söka artens förökningsområden effektivt endast under en väldigt kort tid. I Södra Finland infaller denna tid från slutet av april till början av maj. Hanarnas spelläten avviker tydligt från den vanliga grodans kväkande. Åkergrodans läte är sorlande och påminner på längre avstånd om skall från en liten hund. Grodan har mest ljud under natten. Det finns tydliga skillnader mellan äggen och äggklungorna från åkergroda och vanlig groda, och att kartlägga äggen är naturligtvis mer arbetskrävande än att kartlägga läten. (Jokinen 2012.)

För att kunna artbestämma åkergrodan utifrån utseendet krävs närmare undersökningar och att man fångar in grodindivider (Jokinen 2012, sammakkolampi.fi). För att definiera åkergrodans yngel och unga grodor krävs betydligt större expertis (Jokinen 2012, sammakkolampi.fi). Detta innebär att det är väldigt arbetsdrygt att inventera åkergrodor under andra tider än lektiden, och utredningarna av förekomsterna omfattar vanligtvis endast en kartläggning av förökningsmiljöerna.

3 Avgränsning av åkergrodans föröknings- och rastplatser

EU-kommissionen har presenterat artspecifika anvisningar för avgränsningen av sådana föröknings- och rastområden för åkergroda som avses i bilaga IV till habitatdirektivet (DG Environment 2007). Det är lätt att definiera åkergrodans förökningsområden; de utgörs av artens lekområden. Åkergrodans rastområden är ofta svårare att avgränsa. De områden som arten använder för att gå i dvala är en självklar del av artens rastområden, men det finns väldigt lite tillgänglig information om hur vanligt det är att åkergroda använder samma platser för både dvala och lek (Jokinen 2012). Eftersom man konstaterat att det är vanligt att åkergrodan går i dvala vid långsamt strömmande vattendrag och bäckar i Sverige (Elmberg 2008) känns det motiverat att sådana tas med i avgränsningen av lekområdet.

Begreppet för föröknings- och rastområde för en art som ingår i bilaga IV till EU:s habitatdirektiv bör med tanke på grodornas biologi tillämpas så att de markområden som omger åkergrodans lek- och övervintringsområden och som bildar artens revir under sommaren samt vandringsrutter i livscykeln ska inbegripas i artens rastområde. För att grodpopulationerna ska kunna bevaras livskraftiga borde individernas möjligheter att röra sig mellan sommarlevnadsområden, lekvatten och övervintringsplatser tryggas. Av de groddjur som ingår i bilaga IV har EU-kommissionens huvudavdelning för miljöfrågor presenterat anvisningar för större vattensalamander (*Triturus cristatus*). Enligt anvisningarna ska markområdet intill artens förökningsmiljö definieras som en del av artens rastområde (DG Environment 2007). Enligt svenska Naturvårdsverkets anvisningar (2009) ska avgränsningen av åkergrodans rastområde omfatta reviret utanför lek- och övervintringsplatserna. I uppföljningsanvisningar för arter som ingår i bilaga II och IV i Tyskland bedöms åkergrodans livsmiljö på 500 meters avstånd från förökningsområdena (Jokinen 2012).

Kartläggningen av åkergrodans sommarområden och vandringsrutter genom att observera individer kräver betydligt mer resurser och därför måste revir som omfattar större områden än förökningsområden ofta bedömas baserat på tillgänglig information om biotoper och landskapsstruktur. I samband med detta granskas hur fuktiga och vegetationstäckta biotoper som lämpar sig väl som somarmiljö för arten och artens eventuella övervintringsplatser är kopplade till lekområdena. Det finns emellertid knappt med forskningsinformation om åkergrodans rörelser och dess sommarrevir, och de flesta undersökningar som gjorts i ämnet är från Mellaneuropa (Jokinen 2012). I Tyskland har åkergrodan observerats undvika att röra sig på torra land (Hartung 1991). Åkergrodorna kan röra sig upp till flera hundra meter från sina övervintrings- eller lekområden, men under sommaren kan reviret vara litet (bl.a. Elmberg 2008). Enligt tillgängliga uppgifter är det inte möjligt att konstatera något generellt om hur långt borta från sitt lek- och övervintringsområde största delen av individerna i åkergrodspopulationen sannolikt lever (Jokinen 2012).

De lekområden som konstaterats i denna utredning är direkt kopplade till en annan för åkergrodan lämplig livsmiljö. De naturtyper som lämpar sig för arten gränsar huvudsakligen tydligt till odlingar och bebyggda miljöer. Detta innebär att föröknings- och rastplatserna i utredningsområdet till största delen kan skiljas tydligt från de omgivande områdena. De lekplatser som hittats ligger på många kilometers avstånd från

varandra, och därför finns det sannolikt inga fungerande förbindelser mellan populationerna. I närheten av utredningsområdet finns inga kända observationer av åkergroda.

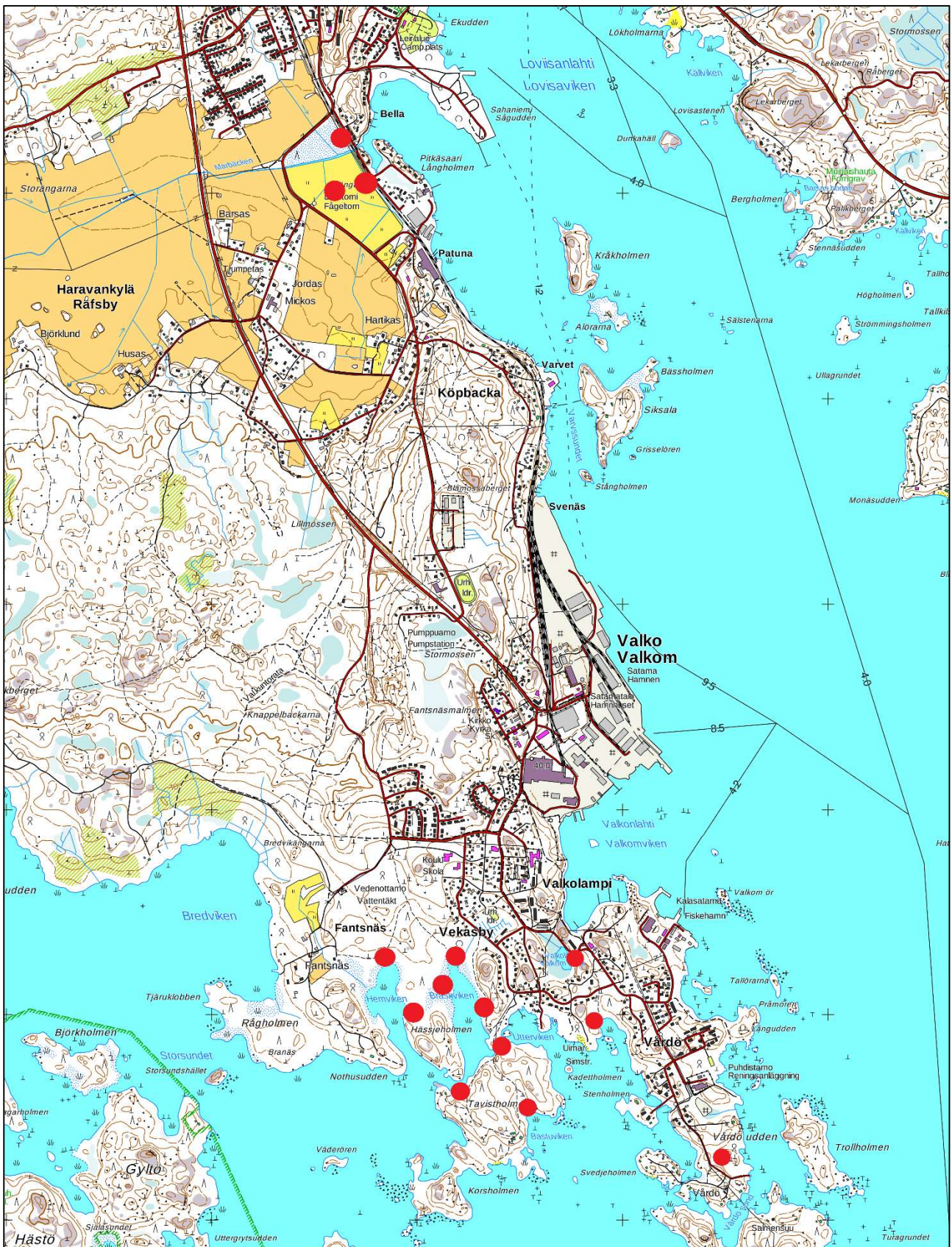

Bild 2. Platser där åkergröda observerats. Karta © Lantmäteriverket

4 Genomförandet av utredningen

Som eventuellt lämpliga lekområden för åkergroda bedömdes Valkom träsk, Lillängarnas gölar och de åtskilliga skyddade och frodiga havsvikarna i den södra delen av planområdet. Dessutom undersöktes en tjärn på Vårdö som inte markerats på kartan. Platserna för observationerna visas på bild 2. Lekområdena lokaliserades genom att observera hanarnas spelläten sent på kvällen och natten. Terrängarbetena utfördes under perioden 29.4–5.5.2016. Det var uppehållsväder och milt, 5–12°C. Det förekom ingen kraftig vind. Inventeringen gjordes av författaren till denna rapport.

Tider och observationsplatser:

29.4 kl. 22.10–30.4 kl. 00.35

- Tavistholmens nordvästra strand, Braskviken, Hemviken

1.5 kl. 22.00–23.35

- Tjärn på Vårdö, Valkom träsk, Lillängarna

2.5 kl. 22.10–23.30

- Utterviken, Tavistholm Bastuviken, vik på den östra sidan av Valkom badstrand

5.5 kl. 21.15–22.35

- Braskviken, Hemviken, Valkom träsk

5 Resultat

Vid kartläggningen konstaterades två lekområden för åkergroda, Valkom träsk (pärbild) och Lillängarnas våtmark (bild 3). På bilderna 4 och 5 visas gränserna för åkergradans livsmiljö (föröknings- och rastområden). I båda områdena gränsar lekplatsen (förökningsområdet) direkt till en annan livsmiljö. Läten från vanliga grodor hördes vid alla andra observationsplatser utom vid Bastuviken på Tavistholmen.

Vid Valkom träsk hördes spelläten från åtminstone flera tiotals åkergradhanar 1.5. Spelläten hördes fortfarande 5.5. Vid förekomsten vid Valkom träsk är det väldigt sannolikt att lekområdet också fungerar som övervintringsområde. Den omgivande biotopen, som passar som rastområde, består av skogen runt träsket och gränsar till ett småhusområde, en liten bergig kulle och en lekpark. Fuktig lund som lämpar sig som sommarområde för åkergroda finns på den nordvästra sidan, på några hundra meters radie från de fuktiga strandskogarna vid Valkom träsk. De ganska lugna vägarna i området förhindrar knappast grodorna från att röra sig mellan de fuktiga lundarna mellan Valkom träsk och Vekasbyn (se Hels & Buchwald 2001).

Vid Lillängarnas våtmark hördes spelläten från åkergroda 1.5. Antalet lekande hanar är sannolikt mindre än vid Valkom träsk. Fåglarnas sång störde avlyssningen av grodor, i synnerhet då man närmade sig området från väst vid fågeltornet. I den östra kanten vid järnvägen lyckades avlyssningen bättre, och här kunde man också höra ljud från åkergroda bland den vanliga grodans kväkande. I terrängen var det inte möjligt att definiera några exakta gränser för lekområdet, delvis eftersom terrängen är svårframkomlig och delvis på grund av fåglarnas läten. Vid de gölar som uppstått i grävschakt på den norra sidan av Marbäcken hördes inga läten från åkergroda.

Den bästa lekplatsen vid Lillängarna är sannolikt den långsamt strömmande Marbäcken och eventuellt även andra diken som inte torkar ut under sommaren. Den största gölen på den våtmark som är populär bland fåglar är sannolikt inte lämplig som förökningsmiljö för åkergroda eftersom den vanligtvis torkar ut under sommaren. I Sverige har långsamt strömmande åar och bäckar konstaterats vara viktiga övervintringsplatser för åkergroda. Därför torde Marbäcken erbjuda en lämplig övervintringsmiljö för arten. En större del av våtmarken lämpar sig som övrig livsmiljö för arten. Den bästa livsmiljön torde utgöras av ett avsnitt med skyddande högre växtlighet, såsom videsnår, vassruggar och sävruggar. Även det åkerliknande öppna avsnittet torde lämpa sig som livsmiljö under sommaren, om området inte torkar ut för mycket och om inte växtligheten slås ner eller marken plöjs. Lillängarna har till största delen fungerat som beteshage för hästar under sommaren. Populationens utbredningsområde kan sträcka sig via Marbäcken mot Lovisaviken i riktning mot Bella och Långholmen, men utredningen begränsades till den västra sidan av tågbanan.

Åkergroda konstaterades inte i någon havsvik. Av havsvikarna erbjuder i synnerhet Braskviken och Hemviken en skyddad och frodig miljö som verkar lämpa sig som lekområde. De skogsavverkningar som pågick samtidigt med utredningen på den norra sidan av Braskviken (29.4 och 2.5) kan ha inverkat på bristen av observationer. Skogsmaskinerna var då fortfarande i gång mellan kl. 23 och 24. Avverkningsöppningen sträcker sig som närmast till cirka 30 meters avstånd från Braskvikens strand. Hemviken och Braskviken kunde undersöktas efter att avverkningen lades på paus 5.5 och åkergrödan fortsatte sin sång vid Valkom träsk. Åtgärderna har sannolikt haft åtminstone en försvagande effekt på åkergrödans möjligheter att föröka sig i de närliggande havsvikarna. Åkergrödorna är känsliga för störningar (Jokinen 2012). Om åkergrödan lever på det ovan nämnda strandavsnittet har avverkningarna kunnat störa spel och lek men också störa åkergrödans vandring till lekområdet.

Bild 3. Svämäng på Lillängarnas våtmark.

Bild 4. Avgränsning av åkergrödans livsmiljö vid Valkom träsk.
Karta © Lantmäteriverket

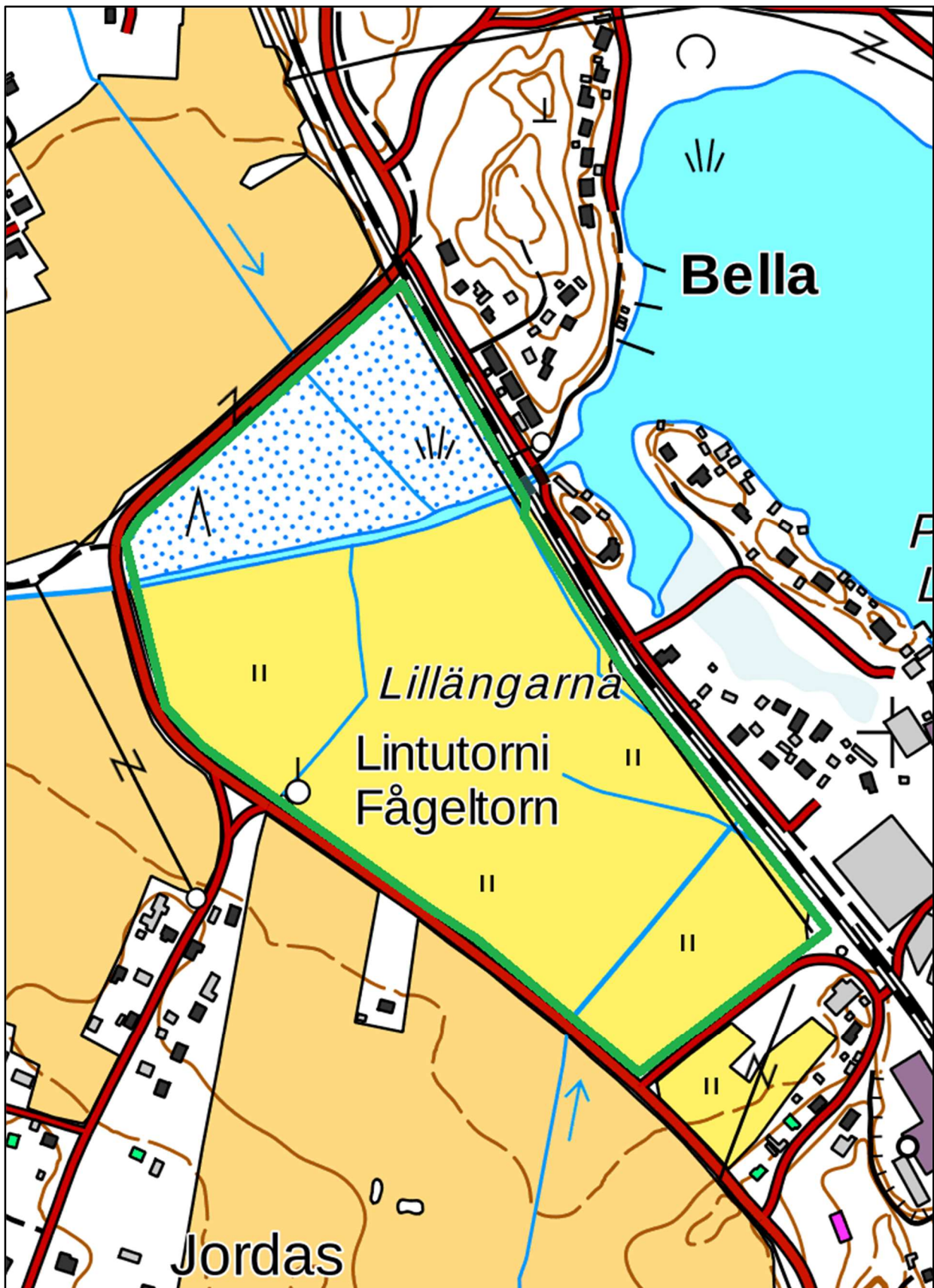

Bild 5. Avgränsning av åkergradans livsmiljö i Lillängarnas område. Karta © Lantmäteriverket

6 Tack

Tack till stadsarkitekt Maaria Mäntysaari och Timo Leikas vid Lovisa stad för bakgrundsinformationen till utredningen.

Referenser

Airix Ympäristö Oy & Lovisa stad 2013: Delgeneralplanen för Gråberg, Räfsby, Köpbacka och Valkom i Lovisa. Naturutredning. 27 s. + bilagor.

Ecology and natural history of the moorfrog (*Rana arvalis*) in boreal Sweden. Supplement 13: 179-194. D. Glandt & R. Jehle (toim.): Der Moorfrosch/The Moor frog.

Environmental Directorate General of the European Commission 2007: Guidance document on the strict protection of animal species of community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC. Saatavana: <http://portal.icnb.pt/NR/rdonlyres/0A559DDE-981B-4179-9813-9340193C7D20/0/Guid_strict_protection.pdf>

Hartung, H. 1991: Untersuchungen zur terrestrischen Biologie von Populationen des Moorfrosches (*Rana arvalis* Nilsson 1842) unter besonderer Berücksichtigung der Jahresmobilität. PhD Thesis, University of Hamburg.

Hels, T. & Buchwald, E. 2001: The effect of road kills on amphibian populations. – Biological Conservation 99: 331-340.

Jokinen, M. 2012: Viitasammakko *Rana arvalis* Nilsson, 1842. Esiselvitys. SYKE. 57 s.

Naturvårdsverket 2009: Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 - Fridlysning och dispenser. Naturresursavdelningen.

Terhivuo, J. & Mannerkoski, I. 2010: Matelijat ja sammakkoeläimet. Julk.: Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.). Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. s. 332–335.

www.sammakkolampi.fi. <<http://www.sammakkolampi.fi/lajit/viitasammakko.html>> Hänvisat 27.6.2016.

Bakgrundskartorna till bilderna 2, 4 och 5 är öppet material från Lantmäteriverket (Grundkartraster 06/2016).